

Mátyás király és Kolozsvár

A magyarok legnagyobb királya, Mátyás, „az igazságos” Kolozsvár szülötte. E városban már a király halála után alig száz évvel kibontakozott a Mátyás-kultusz, mely többé-kevésbé tudatos maradt a következő századokban is, de a 19. század végén a szülőház megjelölésével és helyreállításával, majd a monumentális Mátyás-szobor emelésével láthatóvá vált. Azóta minden kolozsvári magyar, de még az idelátogatók többsége is tényként jegyzi meg, hogy Kolozsvár Mátyás városa. Itt már a kisiskolás is

megismerkedik néhány Mátyás-legendával, tudja, hogy miért áll a szobor a Főtéren. S az ott áthaladó magyar ember a méltóságteljes szoborra tekintve úgy érzi, hogy igaz az egykor képeslapokon olvasható felirat: „Mátyás király (még) vigyáz Kolozsvárra!”

Pedig szinte a véletlen műve volt, hogy az országalapító Szent István után legismertebb magyar király – aki nem csak a címet viselte, nem csak egy tartománynak tekintette az országot, hanem tényleg beleszületett a magyar környezetbe, s magyarként nevelkedett – éppen Kolozsvárt jött a világra. Édesapja, Hunyadi János, a törökverő hős, erdélyi vajda döntése lehetett, hogy a háborús időkben, mikor ő is állandóan hadakozik, egy biztos helyen szülessen meg fia, s töltsse gyermekéveit, amíg a családi fészek, Hunyadvár kiépítése véget ér. Remélhette, hogy a falakkal övezett várost is megnyeri bizalmával.

Zavaros időkben jött Mátyás a világra. Luxemburgi Zsigmond király félszázados uralma 1437 decemberében ért véget. Leányának, Erzsébetnek a férje, Habsburg Albert király csak másfél évig viselte a koronát, s utána két királya is lett az országnak. 1440. február 22-én megszületik Albert király utószülött fia, László, akit már május 15-én Székesfehérváron megkoronáznak, de aztán édesanyjával és a koronával együtt Frigyes német király és osztrák herceg védelme alá menekülnek. Mert a rendek közben március 8-án Krakkóban Nagy Lajos király egy másik unokáját, III. Ulászló lengyel királyt I. Ulászlóként magyar királlyá választják. A két királypárt közötti háborús viszonyok évekig bizonytalan helyzetet teremtenek az országban. Ekkoriban emelkedik országos tényezővé az egyre magasabb tisztségeket nyerő hadvezér, Hunyadi János.

Hunyadi 1430 körül lépett Zsigmond király szolgálatába, s elkísérte a királyt négyéves itáliai útjára, amelynek során 1433. május 31-én IV. Jenő pápa Rómában a magyar uralkodót német-római császárrá koronázta. Közben Hunyadi két évet töltött Milánóban a Visconti hercegek udvarában, ahol bőven nyílt alkalma művelődni, hadtudományát tökéletesíteni. Megismerkedik Francesco Sforza herceggel is, Milánó későbbi urával. Vagyonilag is gyarapodott, úgyhogy amikor 1434-ben hazatértek, már ő kölcsönzött a királynak. Ezután egyenes vonalú János emelkedése: 1439 májusában Albert király szörényi bánná nevezi ki, bekerül a főurak közé, lehetősége nyílik az országos politikába is beleszólni. 1441 februárjában kapja meg I. Ulászlótól az erdélyi vajdaságot, s ezzel a legbefolyásosabb főurak egyikévé válik. Ekkoriban fog hozzá Vajdahunyad várának építéséhez. Mikor 1442 decemberében Erzsébet királyné – fia, V. László jogainak fenntartása mellett – elismeri Ulászló király uralmát, az utóbbi táborához tartozó Hunyadi szerepköre tovább növekszik.

Mátyás születési helye soha sem volt kérdéses: Kolozsvár történetírója, Jakab Elek őt, a királytól származó oklevelet is összeszámálta, amely említi, hogy itt született. Az egyikben még a szülőház fennmaradásáról is gondoskodott. A születés ideje körül már véleménykülönbségek voltak. A kolozsvári krónika-átíró, Heltai Gáspár 1575-ben kinyomtatott művében így ír a születésről:

Erzsébet „szülé kedig ezt a Mátyást Kolosvárott Erdélben, mikoron írának Krisztus Urunknak születése után 1443. Bőjt második havának huszonhetedik napján, reggel három órakort. Mert az Erzsébet asszony akkor Kolosvárott szállott vala, jövőn Szilágyból, egy szőlőműves kazdag embernél, ki lakik vala az Óvárba, egyenest arcól, mikoron bemennek az Óvárban, egy kőházban. És az ember szász vala. Annál marada szálláson az Erzsébet asszony a szülésnek utána egynyíhány esztendeig. És ott vitték a fiát, Mátyást, legelőször is az iskolába. Hogy annakutána magyar királlyá lőn Mátyás, nagyon megajándékozá a gazdát, és jeles szabadsággal meglátogató. Mostan is az vas ajtókon és az vas táblákon rajta vagyon az Mátyás király címere, az arany gyűrűs holló. És örök emléközetre megajándékozá az várast is igen nagy és jeles privilégiummal és szabadsággal, melynek a drága levele most is ugyan volna...”

Ezek szerint 1443. március 27-re esnék a születésnap, mégis sokáig 1440 is felmerült születési évként, mert Mátyást királlyá választásakor 18 évesnek említik – nyilván, hogy nagykorúnak tűnjék. Ez az évszám már azért sem valószínűsíthető, mert Hunyadi akkor még nem volt erdélyi vajda, tehát aligha keresett volna feleségének itt, Erdély központi városában nyugalmas helyet. Mindent összevetve az 1443. február 23-i dátum (mely egybeesik a korabeli Mátyás-nappal is) tűnik a legelfogadhatóbbnak. Egy Mátyás halálakor Ragusa városában elmondott emlékbeszéd szintén ehhez a dátumhoz köti a születést.

Heltai nyomán arra is következtethetünk, hogy a gyermek Mátyás édesanyjával éveig Kolozsvárt tartózkodott, talán egészen 1452-ig, amikorra befejeződött Vajdahunyad várának a kiépítése. Így itt keresztelték meg az óvári kolostorral összekötött Domonkos-rendi templomban vagy az éppen befejezett hatalmas Szent Mihály plébániatemplomban. Az előbbi melletti rendház építését édesapja is hathatósan támogatta. De még iskolába is itt kezdett járni, talán a domonkosok kolostori iskolájába. Bizonyosnak tekinthető, hogy itt eszmélkedett a jövő király, mert máskülönben nem kötődött volna a városhoz, nem emlékeztetett volna rá ismételten.

Mátyás gyermekkoráról keveset tudunk, jórészt feltételezésekre kell utalnunk. Édesanyja rokonságban állt Vitéz Jánossal, aki 1442-től váradi kanonok, 1445-től pedig püspök volt. 1465-ben már Mátyás emeli az esztergomi érseki székbe. Vitéz Váradon humanista központot teremt, görög-latin könyvtárat alapít, innen indul unokaöccse, Janus Pannonius, a humanista költő is. A kis Mátyás neveltetését a váradi főpap irányította, nyilván humanista szellemben. Egy ideig Sanocki Gergely, a lengyel származású váradi kanonok – utóbb lemergi érsek – volt a mentora. Hamar megtanult latinul, s e nyelven olvasta a Váradról hozott könyveket, melyek jeles hadvezérek – Nagy Sándor, Hannibál, Caesar – történeteiről szóltak. Feljegyezték, hogy mikor édesapja idegenekkel államügyekről tárgyalt, ő tolmácsolt latinról. A szellemi művelődés mellett az apródi-lovagi felkészülésre is lehetett alkalma Hunyad várában. Még csak tíz éves, amikor bátyjával együtt megkapja a „besztercei örökös gróf” címet, 1454 nyarán pedig édesapja Nándorfehérváron lovaggá üti.

Közben az ország sorsában nagy változások történnek. 1444. november 10-én a magyar sereg súlyos vereséget szenved II. Murád szultántól Várnánál. I. Ulászló, az „utolsó lovag-király” is ott leli halálát. Hunyadi Havaselnén át éppen hogy megmenekül. A rendek ezután elfogadják a már megkoronázott V. Lászlót királlyá, s kiskorúsága idejére Hunyadi Jánost választják mellé kormányzónak. 1450 októberében már Hunyadi köt egyezséget Frigyes osztrák herceggel arra nézve, hogy a jövő császár gyámsága alatt maradhat a király 18 éves koráig, azután pedig Hunyadi segítségével fog kormányozni. Mikor Frigyes

1451 decemberében Rómába utazik, hogy a pápa fejére tegye a császári koronát, a biztonság kedvéért magával viszi V. Lászlót is. Eközben Hunyadi saját fiai útját is egyengeti. 1451 augusztusában Mátyást eljegyzik Cillei Ulrik 10 éves Erzsébet lányával. Ennek korai halála miatt a házasságkötésre nem kerül sor. 1452-ben Frigyeset Bécsújhelyen ostrom alá veszik a cseh és magyar csapatok, úgyhogy szeptember 4-én kiadja Lászlót Cillei Ulriknak, aki aztán igen vitatható módon, könnyelmű életre neveli a gyermek-királyt.

1453. május 29-e megrengeti az egész keresztény világot. E napon II. Mohamed török szultán elfoglalja Bizáncot és ezzel megdönti a Kelet-Római Birodalmat. Ennek hírére V. Miklós pápa szeptember 30-án keresztesháborút hirdet a törökök ellen, a keresztény uralkodók összefogását, egymás közti békéjét szorgalmazza. Nem sok eredménnyel. A török kitartóan tör nyugat felé. 1456-ban már Szerbián túl Nándorfehérvárat ostromolja. Ennek védelmét Szilágyi Mihály és Hunyadi László vezeti. A vár eleste megnyitná az utat Magyarország elfoglalására. Az éppen pápává választott III. Callixtus elrendeli a déli harangszót, hogy hallatán a hívek a pogányok legyőzéséért imádkozzanak. S Hunyadi Jánosnak már országos főkapitányként 1456. július 22-én sikerül felszabadítani az ostromzár alól Nándorfehérvárat, megfutamítja II. Mohamed 150 ezres seregét. Európai elismerést hoz a győzelem. Még egy hónap sem telik el, s a nagy törökverő augusztus 11-én a zimonyi táborban pestis következtében meghal. A gyulafehérvári székesegyházban helyezik nyugalomra.

Hunyadi halálát követően a két testvér útját az édesanya és ennek bátyja, Szilágyi Mihály egyengetik. Legfőbb ellenségük Cillei Ulrik, aki emelkedésének akadályozóit látja a Hunyadi-fiúkban, célzást is tesz elpusztításukra. Így mikor V. László Cillei kíséretében 1456. november 9-én meglátogatja Nándorfehérvárat, a Hunyadi-hívek Cilleit felkoncolják. Decemberben a király Temesváron megesküszik, hogy Cillei haláláért nem áll bosszút, s Hunyadi Lászlót apja utódként főkapitánnyá nevezi ki. A következő év márciusában azonban – figyelmeztetések ellenére – a Hunyadi-fiúk Budára mennek, ahol az ingatag királyt a Cillei-párti főurak meggyőzik, hogy börtönözze be a fiúkat kíséretükkel, köztük Vitéz Jánossal együtt. Gyors eljárást követően március 14-én valamennyiüket felségsértés és hűtlenség címen fej- és jószágvesztésre ítélik, de az ítéletet csak Hunyadi Lászlón hajtják végre március 16-án a budai Szent György téren. Utóbb Mátyás őt is édesapjuk mellé a gyulafehérvári székesegyházba helyezi nyugalomra. A püspököt és a többi kísértőt rövidesen szabadon engedik. Mátyást a király őrizetben tartja, majd mikor május végén lázadástól félve Bécsbe menekül, magával viszi. Innen ősszel cseh királyi székhelyére, Prágába utazik László, hogy ott fogadja jövődöbelijét, a francia királykisasszonyt. Mátyást is oda hurcolja. November 23-án a mindössze 17 éves király bubópestisben hirtelen meghal. Mátyás Podjebrád György (Jiří Poděbrad) cseh kormányzó foglya lesz.

Az ifjú király váratlan halála elindította a magyar trónért folytatott újabb küzdelmet. III. Frigyes császár a Habsburg család révén igényt tartott a trónra, a korona úgyszólván nála volt. A főurak és a köznemesség inkább a hagyományos királyválasztást pártolta, több főúr is reménykedett családjá győzelmében, vagy legalább előnyök kicsikarásában. A két legerősebb főúr ekkoriban Garai László nádor és Újlaki Miklós erdélyi vajda volt, ők kerültek szembe a Szilágyi Erzsébet és Mihály vezette Hunyadi-párttal, mely Mátyás megválasztását tűzte ki céljául. Tanácsaival Vitéz János püspök támogatta az utóbbiakat. A köznemesség, de a pápa is jórészt a Hunyadiak pártján állt. Megindultak az egyeztetések. Podjebrád György – miután Mátyás megígérte, hogy feleségül veszi lányát – rábírta sógorát, Újlakit, hogy támogassa Mátyás megválasztását. Közben Szilágyi Erzsébeték megfogadták Garai Lászlónak, hogy az ő Anna lányát veszi majd el Mátyás. Az 1458. január 23-ra összehívott országgyűlésen a főurak és főpapok tanácsa, miután Szilágyi Mihály megígérte, hogy Mátyás nem fog senkin bosszút állani bátyja haláláért, elhatározta, hogy Mátyást ajánlja megválasztásra. A Pesten összegyűlt mintegy 40 ezer fős országgyűlés tömege közben a hirtelen befagyott Dunán kezdett

átvonulni Budára. A biztonság kedvéért Szilágyi Mihály felvonultatta 15 ezer fegyveresét, de nem volt szükség ezek bevetésére, mert január 24-én a köznemesség egyhangúlag királlyá választotta Mátyást. Nagykorúsodásáig, öt évre mellé rendelték Szilágyi Mihályt kormányzónak.

Mátyás, mialatt királynak választották, Prágában Podjebrád György vendég-foglya volt. Vitéz János püspök tárgyalta a cseh kormányzóval a szabadulás feltételeiről. Podjebrád lánya elvétele mellett még 50 ezer arany váltságdíjat is követelt. Február 8-án a Morva folyó menti Sztrasznicnál (Stražnice) aztán átadta a királyt a Szilágyi Mihály vezette főúri küldöttségnek. Február 14-én fogadták Mátyást Budán a főpapok, főnemesek, városi tanácsosok élen a főbíróval. A Nagyboldogasszony templomba vitték az ifjú uralkodót, s ott hálaadó misét követően trónra ültették, majd átkísérték a királyi palotába. Koronázásra nem kerülhetett sor, mert a királyi jelvényeket ekkor még III. Frigyes birtokolta.

Nehéz feladat várt a 15 éves királyra. Rövid időn belül bizonyítania kellett, hogy rátermett a trónra, rendet tud teremteni az országban, s fel tudja venni a harcot a külső ellenséggel. Minden irányból ellenség fenyegette ekkoriban Magyarországot. Keletről a török szultán készült hódítani. Nyugatról III. Frigyes remélte, hogy Mátyás bukása esetén megtarthatja magának a koronát. Északról a lengyel Kázmér király is magának vagy fiai közül valamelyiknek örökösödés címén megszerezte volna a trónt. Ráadásul délen Velence is igyekezett Dalmácia területeiből minél többet magának megkaparintani. Eleinte még Szilágyi kormányoz. Így 1458. január 31-én ő rendeli el, hogy Kolozsvár önkormányzatát az addigi 60 tagú tanács helyett száz férfiú vezesse, közülük 50 legyen a magyar, ugyanannyi pedig a szász náció tagja. A 12 esküdt is fele-fele arányban képviselje a nemzetiségeket. A bírót évenként felváltva válasszák a két nációból. Szilágyi kormányzását tehernek érezte Mátyás, s igyekezett őt távol tartani az udvartól, amiért ez 1458 nyarának végén lemondott hivataláról.

1458 nyarán Mátyás már kezében tartja a kormányzást. Június 8-án Budán fogadja szülővárosa előljáróit, s két oklevélben erősíti meg a korábbi kiváltságokat, szélesíti a város bíraskodási körét, s minthogy anyját és nagybátyját segítették, három évre adómentességet kapnak.

A törökök az ifjú király tapasztalatlanságára számítva 1458 augusztusában elfoglalják a Duna mentén fekvő Galambóc várát. Mátyás kiküldött seregei már szeptemberben visszafoglalják a várat. Hadakozásaihoz pénzt biztosítandó Mátyás adót vet ki az országra az országgyűlés jóváhagyása nélkül. Erre a család korábbi ellenségei, Újlaki, Garai maguk pártjára vonván Szilágyi Mihályt is szövetkeznek ellene. Vitéz János elsimítja az ellentéteket. Még 1458 decemberében Mátyásnak a szegedi országgyűléssel sikerül elfogadtatnia haderőreformját, melynek lényege egy állandó hadsereg felállítása – az addigi, csak alkalmilag összehívott seregen kívül.

A főurak még mindig nem tudnak belenyugodni Mátyás országglásába. 1459 februárjában néhányan összegyűlnek Újlaki Miklós németújvári várában, s megválasztják III. Frigyes császárt magyar királynak. A császári csapatok rá is törnek az országra, de Mátyás egységei kiűzik őket, még Stájerországba is behatolnak. Csak 1463-ban tud Mátyás Vitéz János közvetítésével békét kötni III. Frigyesel. A bécsújhelyi béke leglényegesebb pontja: a császár 60 ezer korona fejében visszaszolgáltatja a szentkoronát.

Közben Mátyás szavának áll, s 1461 tavaszán feleségül veszi a 12 éves Podjebrád Katalint. A tényleges egybekelésre azonban csak két év múlva kerülhet sor a királyné kiskora miatt. Katalin rövidesen teherbe esik, de 1464 januárjában csecsemőjével együtt belehal a szülésbe. Az ifjú királynak egyfolytában hadakoznia kell, hol a felvidéken Jan Giskra cseh zsoldosvezérrel, hol Havasalföldön, hol pedig a Délvidéket uralni szándékozó törökkel.

Az 1460-as évek elején veti meg az alapjait Mátyás állandó hadseregének, a „Fekete sereg”-nek. Tíz év alatt fejleszti ezt a korabeli Európa egyik legerősebb katonai egységévé. Állandó zsoldos csapat, mely a 70-es évek végén 10 ezer, a 80-as évek közepén pedig 28 ezer

fős lehetett. Akadnak olyan számítások, melyek szerint Mátyás akár 140 ezer fős sereget is ki tudott állítani országos mozgósítással. A csapatok képzésében néha maga is részt vett, csatákban nem egyszer fegyvert fogott, vagy veszélyes feladatokat hajtott végre. Néhányszor meg is sebesült. Zseniális stratégia volt, aki gyors csapatmozdulatokkal, de ha kellett kiéheztetéssel csikarta ki a győzelmet.

A határok biztosítását követően Mátyás 1464. március 29-én sort kerít a koronázási ünnepségekre. A III. Frigyesztől visszacapott szentkoronát a székesfehérvári bazilikában Szécsi Dénes esztergomi bíboros-érsek helyezi a király fejére. E koronázással Mátyás teljes jogú királya lesz az országnak, minthogy a felnőtt kort is elérte, s bebizonyította: tud hadakozni, uralkodni.

A 60-as évek közepén bontakozik ki Mátyás humanista művelődéspolitikája. Egyetemet létesít és könyvtárat alapít. Az egyetem alapítását nagy valószínűséggel az esztergomi érsekké előléptetett Vitéz János kezdeményezte Janus Pannonius pécsi püspökkel egyetértésben. De a királyi udvartartás fényét is emelhette egy európai hírű oktatási intézet. Úgyhogy a király nevében 1465. május 19-én Rómában Janus Pannonius kért jóváhagyást egy egyetem alapítására II. Pál pápától. A pápa jóváhagyta a folyamodványt, s az egyetem szervezésével Vitéz János érseket bízta meg, a székhely kiválasztását pedig a királyra bízta. Mátyás Vitéz Jánossal egyetértésben az ország akkori második legnagyobb városát, Pozsonyt jelölte ki székhelyül. Az Universitas Istropolitana – ahogy Pozsony latin nevéből szokták e tanintézetet nevezni – a pécsi és az óbudai kezdeményezés után a harmadik a magyar felsőoktatás történetében.

Az egyetemalapítással is összefügghet Mátyás könyvtárának kialakítása. Az uralkodóval még Vitéz János szeretteti meg az akkoriban ritka és drága kéziratos könyveket, kódexeket. Trónja megszilárdulása után, a 60-as évek második felében a király egyre tervszerűbben gyűjti a köteteket, a huzamosabban Magyarországon tartózkodó olasz Galeotto Marzio humanistát tékája vezetésével bízta meg. Ekkor jön létre a híres Corvina-könyvtár magja.

A 60-as évek második felének felismerése Mátyás részéről az is, hogy a hadsereg fenntartásához, a hadakozáshoz, de az uralkodói építkezésekhez, pompához is annyi pénzre van szükség, amennyit az érvényben lévő adózás útján sehogy sem tud behajtani. Tehát meg kell újítani az adózási-pénzügyi rendszert. Ennek kidolgozásával Ernuszt János körmöci kamaraispánt bízta meg. A reform értelmében az eddigi adók, vámok új elnevezést kapnak, a mentesítések megszűnnek, s az összes adó a kincstartóhoz folyik be, aki ezután tisztviselő, nem pedig valamely főúr. A király állandó értékű ezüst- és aranypénzeket veret.

Mátyás átszervezte az igazságszolgáltatást is, s megpróbálta szétválasztani a közigazgatástól. Elvileg bármely nemes ember egyenesen a királyhoz folyamodhatott peres ügyével, s ha nem is maga a király, de helyettese, a királyi kiskancellária vezetője – jogilag képzett személy – hozott döntést az ügyben.

Az adóügyi újítások ezúttal Erdélyben váltottak ki tiltakozást, összeesküvést. Farnasi Veres Benedek vezetésével szervezkedtek az itteni urak és főpapok, Szentgyörgyi János erdélyi vajdát az országrész független uralkodójává akarták nyilvánítani. Még 1467 nyarának végén Mátyás Erdélyben terem csapatával, könnyedén szétszórja az ottani sereget, a főurak egy részének megkegyelmez, néhányukat kivégezteti. A Kolozs megyei nemesek kegyelmet kapnak. Ekkor, szeptemberben bocsátja ki Kolozsváron a szülőházát adómentesítő privilégium-levelét is. Erdélyből tovább folytatja útját Moldva felé, mert az ottani Nagy István (Ștefan cel Mare) vajda nem akarja elismerni a magyar fennhatóságot, inkább Lengyelország felé tájékozódik. E hadjárat kudarccal végződik, mert Moldvabányán éjnek idején rátörnek István csapatai, a magyarok alig tudnak a városból kimenekülni, maga Mátyás is megsebesül.

Az északnyugati határ mentén is dolga akad Mátyásnak. A Csehország királyává választott Podjebrád György többé-kevésbé pártolja a huszitákat, úgyhogy a pápa 1466-ban eretnekké nyilvánítja. IV. Kázmér lengyel királyt szólítja fel, hogy távolítsa el a trónról Podjebrádot. Ez azonban nem mozdul. Helyette Mátyás lép fel. 1468. április 8-án hadat üzen egykori apósának, majd győzedelmesen bevonul Olmützbe (Olomouc), ahol 1469. május 3-án a katolikus rendek cseh királynak választják, s 13-án Brünnben (Brno) meg is koronázzák. Morvaországot és Sziléziát hajtja uralma alá.

Alighogy a csehországi hadjárat nyugvópontra jut, Mátyásnak már újra otthon kell intézkednie. Ezúttal közvetlen munkatársai szervezkednek ellene. Vitéz János érsek, Janus Pannonius püspök és több főpap valamint főúr azért háborog, hogy Mátyás megnyirbálta az egyházi jövedelmeket, s a török elleni harc helyett nyugaton háborúzik. A főpapok azt is rossz néven veszik, hogy a német Beckensloer János egri püspök mind nagyobb befolyásra tesz szert a királyi udvarban. A lázadók IV. Kázmér lengyel király másodszülött fiának, a 13 éves Kázmér hercegnek ajánlják fel a trónt. 1471 júliusában Mátyás hirtelen hazatér Morvaországból, s rövid idő alatt rendet teremt. Vitézt fogságba veti, Janus Pannonius elmenekül. A következő évben mindketten meghalnak.

A lengyel királyi család, mely a cseh trónt is részben birtokolja, mindenképpen szeretné Csehország Mátyáshoz tartozó részét is megszerezni. 1473-ban és a következő évben több tárgyalást folytatnak erről. Végül 1474 októberében egy hatalmas csapat, 60 ezer lengyel, 20 ezer cseh fegyveressel, a Boroszlóban (Wrocław) tartózkodó Mátyás ellen vonul. A szorongatott magyar király mindössze 10 ezer fegyveresével olyan ügyesen taktikázik, hogy a támadókat mindig elvágja az utánpótlástól, rendre kiéhezteti, végül kénytelenek békét kérni. Kázmér király és fia, Ulászló együtt járul Mátyás elé. Az 1474. december 8-i boroszlói béke meghagyja Mátyás kezében Morvaországot és Sziléziát, s három évre fegyverszünetet biztosít.

A törökök látva Mátyás nyugati-északi háborúzásait igyekeznek újra előre nyomulni a keleti és déli végeken. 1474-ben a király Magyar Balázst küldi csapat élén a moldvaiak megsegítésére. A következő év januárjában fényes győzelmet aratnak Szulejmán pasa seregei felett. 1475 elején egy török csapat délről tör az országra, s Váradig nyomulnak nagy pusztítást végezve. Mátyás erre április 24-re országgyűlést hirdet, ahol adót szavaznak meg a török-ellenes háborúra. Októberben Mátyás 60 ezer fős sereggel felvonul a törökök építette új erődítmény, Szabács vára ellen. Hosszas ostrommal, melyben maga is életét kockáztatja, 1476. február 15-én beveszi a várat. Erről az ostromról született első históriás énekünk, a nyelvemléknek számító *Szabács viadala*. Mátyás a továbbiakban igyekszik a törökökkel kerülni a csatározást. Kialakítja a végvár-rendszert, így egy állandó biztonsági vonalat teremt a törökökkel szemben.

Az 1470-es évek közepén Mátyás átszervezi a kancelláriát. Összeolvasztja a nagykancelláriát a titkos kancelláriával, vezetője az alkancellár, utóbb titkár. Ez rendszerint egyetemet járt értelmiségi. Az eddigi főúri tisztségviselőket egyre inkább művelt „új

emberekkel” helyettesíti. Ezek nem csak a hivatali iratok kiállításában megbízhatóak, hanem külföldi követségekben is szerephez jutnak. Ha jól szerepelnek, gyakran kanonoki, püspöki székkal jutalmazza őket.

Mátyás még trónra lépése előtt megözegegyült. Már gyermekkorától megtanulhatta, hogy a főúri, de különösen a királyi családoknál a házasság nem vonzalom kérdése, hanem az egyik legjobb szövetségekötési eszköz. Az uralkodó egyenesen diplomáciai úton nőül, jövődöbelije lehet még kisgyermek is, s az esküvőn sem kell neki jelen lennie. A királyi hitves legfőbb kötelessége utódokat, trónörököszt szülni. Az uralkodók, így Mátyás magánéletében is nők sora fordult meg, de ezekről a krónikások illendően hallgatnak. Egynek nevét azonban megőrizte a történetírás, az Edelpeck Borbálát. Ezt a boroszlói származású hölgyet egy Bécs környéki vadászat alkalmával ismerte meg, s magával vitte Budára, ahol 1473. április 2-án fia született tőle. A fiú a János nevet kapta, a történelemben Corvin Jánosként szokták emlegetni, s utóbb Mátyás örökösévé tette. A magyar király közben állandóan tájékozódott, hol találhat érdekeinek megfelelő menyasszonyt, de a Habsburgok, Jagellók, Hohenzollerek, Sforzák rendre kikoszorúzták.

1474-ben fordult Mátyás érdeklődése Aragóniai Ferdinánd nápolyi király családja felé. Elsőszülött fiának felesége egy milánói hercegnő, egyik lányának a férje pedig a ferrarai herceg. Mátyás úgy dönt, hogy megkéri egy másik leány, Beatrix kezét. 1474 szeptemberében a kalocsai érseket küldi leánykérőbe, s október 30-án Boroszlóban értesül róla, hogy kérése meghallgatásra talált. 1476 tavaszán állapotodnak meg az esküvő időpontjáról, májusban Mátyás szétküldi a menyegzői meghívókat Európa valamennyi fontosabb udvarába, s Itália minden fejedelemségébe. Díszes küldöttséget indít Nápolyba a lányért Geréb Péter váradi püspök és Pongrácz János erdélyi vajda vezetésével. Nyolcszáz díszruhás lovas kíséri őket. A király december 10-én Székesfehérvárnál fogadja feleségét. December 15-én kerül sor az ünnepélyes budai bevonulásra.

December 22-én Vetési Albert veszprémi püspök (az esztergomi érseki szék éppen betöltetlen lévén) Budán feleskette és királynévá koronázta Beatrixot, majd nagy lakoma és lovagi játékok sora következett. A 19 éves Beatrix szép és művelt asszony volt. Mátyást is egyszerre büvökrebe vonta, olyannyira, hogy egy ideig a politikától is eltérítette. Humanista nevelésben részesült, jól tudott latinul, szerette a zenét, táncot, irodalmat. Bevezettette az itáliai udvari etikettet. Számos udvari emberét magával hozta Nápolyból. Igyekezett a politikába is beleszólni.

Mátyás király udvara Beatrix érkezése után rövidesen átrendeződik, az addigi puritán bútorzatot, viseletet reneszánsz pompa váltja fel. A budai várpalotát még Zsigmond király építtette, s tette székhelyévé. Mátyás az 1470-es évektől a késő gótika jegyében erősítési munkálatokat végeztetett, majd egy új szárnyat is emelt a Duna felé, amelynek két helyiségébe híres könyvtárát helyezte el valamint csillagvizsgálóját; gótikus várkapolnát is építtetett, s a hegy nyugati oldalán teraszos várkertet hozott létre. A palota reneszánsz díszítése frízekkel, szobrokkal, kutakkal már Beatrix idejében történt. 1473 tájától Mátyás a még Nagy Lajos korából származó visegrádi királyi nyaraló gótikus átépítését is megkezdte, majd ezt is a reneszánsz jegyében fejezte be. Csodálatos berendezése, függőkertjei a külföldi követeket bámulatba ejtették. Mátyás ugyan soha sem járt Itáliában, de mégis ismerte a reneszánsz ottani divatját, a humanizmus eszméit. A budai királyi udvar az Alpoktól északra az első reneszánsz központtá vált.

Az udvari könyvtár, mely Bibliotheca Corvina néven ismert, a 70-es években magába olvasztja Vitéz János és Janus Pannonius gazdag gyűjteményeit is. Miután méltó elhelyezést kapott a téka a budai palotában, Mátyás tervszerűen bővítette azt, embereit gyűjtő utakra küldte Itáliába, Görögországba, még a Török Birodalom távolabbi részeibe is. Másoló és díszítő mestereket foglalkoztatott Firenzében, Rómában, majd Budán is másológyműhelyt létesített. Gondot fordított a díszes kötésekre, a köteteket címerével díszíttette. Ő maga

gyakran kézbe vette a díszes köteteket, vitákat rendezett a könyvtárban. De udvari emberei is megfordultak ott adatgyűjtés céljából. Mátyás halála idején a Corvina könyvtár 2000–2500 kötetet tartalmazhatott, melyekben akár 4000 mű lehetett bemásolva. Az egész gyűjtemény Buda 1526-os török kézre kerülésekor pusztult el, sok kötetet a szultán udvarába vittek. Jelenleg 190–200 Corvina-kódex ismert, ezeket közel félszáz könyvtárban őrzik.

De Mátyás nem csak a filológusokat és bölcsészeket kedvelte. Udvarában mindenféle művészek megfordultak. A budai és visegrádi palotáknál olasz mesterek vezették az építkezést. A díszítést pedig a 80-as években Giovanni Dalmata firenzei képzettségű horvát szobrászművész végezte. Több festőművész freskókkal díszítette a paloták belső tereit, ugyanakkor a király olyan híres itáliai művészekről is rendelt portrét, oltárképeket, mint Andrea Mantegna vagy Filippino Lippi. A paloták falát néhol aranszövésű, jeleneteket ábrázoló gyapjú- és selyemkárpitok fedték. Ötvösök díszes asztali edényei, műves fegyverek kápráztatták el a látogatókat. Egyházi használatra ugyancsak számos ereklye- és szentségtartót, füstölőt, miseruhát rendelt a király. Mátyás udvara példát mutatott a főuraknak, azok is kezdtek hasonló stílusban építkezni, dísz tárgyaikat lehetőleg az udvarban dolgozóknál rendelték meg.

Az igazán fényes királyi udvarhoz még kellett volna egy egyetem is. A pozsonyi feloszlása után Budán szeretett volna Mátyás főiskolát alapítani. A hagyományok szerint az ottani domonkos kolostorban működő rendi teológiát akarta egyetemmé bővíteni. A fennmaradt kevés adatból arra lehet következtetni, hogy 1580 körül csak a teológiai és a bölcséleti fakultása működött a tanintézetnek, mely soha sem kapott pápai megerősítést.

Még alig zajlik le Mátyás esküvője, már újra sérelem éri III. Frigyes részéről. A német-római császár Ulászlót ismeri el cseh királynak, s beiktatja a birodalmi választófejedelmek közé. A magyar királynak minden vágya az volt, hogy ő is választófejedelem legyen, s így esetleg megpályázhassa a császári trónt. Mátyás hirtelen betör osztrák földre, körülzárja Bécset, s ostromolni kezdi. A császár még idejében elmenekül Linzbe. Végül 1477. december 1-jén békekötésre kényszerül. Ennek értelmében Frigyes visszavonja Ulászló cseh királyi elismerését, helyette Mátyást nyilvánítja cseh királynak, aki – mint választófejedelem – le is teszi a császár iránti hűségesküt.

A 70-es évek végén Mátyás Velencével próbál egyezkedni, hogy az Adriát is uralma alá vonja. Triesztet egy ideig ostromolja is, de nem tudja bevenni. A Signoria mindig kitér Mátyás kezdeményezései elől. 1478 decemberében és a következő év februárjában Mátyás meghosszabbítja a Jagellókkal korábban kötött békeszerződést, majd olmützi udvarában vendégül látja a cseh és lengyel királyt, s nagy pompával, lovagi játékokkal ünneplik a békét. Ennek lényege, hogy mind Ulászló, mind pedig Mátyás viselheti a lengyel királyi címet, Mátyás megtarthatja uralmát Morvaország, Szilázia és Lausitz tartományok felett, de halála után Ulászló ezeket megválthatja 400 ezer forintért. 1479 márciusában Mátyás kölcsönös barátsági szerződést köt a svájciakkal is: egymás ellenségeinek nem nyújtanak segítséget.

A törökök 1479 őszén újra mozgolódni kezdenek. Ali bég jelentős csapattal betör Erdély déli részébe, Gyulafehérvárt is felprédálja. Mátyás Báthori István erdélyi vajdát és Kinizsi Pál temesi ispánt küldi ellenük, akik október 13-án Kenyérmezőnél fényes diadalt aratnak: a törökök vesztesége 30 ezer, míg a magyaroké csak 8 ezer fő. A következő évben a magyar csapatoknak Boszniában kell helyt állniuk.

Mivel Frigyes császár nem tartja be a korábbi békekötés feltételeit, 1482 elején Mátyás betör Ausztriába, s kilenc havi ostrommal szeptember 30-án megadásra kényszeríti Haimburg várát, majd sorra foglalja el a kisebb várakat, decemberben Köszeget is sikerül megszállani. 1484 elejére felvonulhat Bécs alá, majd 1485 januárjától minden irányból körbezárja a várost, s szabályos ostromba kezd. Május 14-én a városi előljáróság az egyetem tanárait küldi Mátyáshoz, ismerve ennek tudománypártolását. Sikerül megegyezni, hogy amennyiben június 1-jéig Frigyes nem küld felmentő sereget, a város megadja magát, az őrség szabad elvonulást

kap. Minthogy felmentő csapatok nem érkeznek, június 1-jén Mátyás 8 ezer fős serege élén bevonul a városba, ahol fényes fogadtatásban részesíti a tanács, a papság és az egyetem, öt nappal később a királyné is megérkezik, s a dómban tartanak hálaadó istentiszteletet. A király ezután Bécsot tekinti birodalma fővárosának, az ottani főhercegi palotában rendezkedik be, s felveszi az Ausztria hercege címet is.

A sok háborúzás közben Mátyásnak birodalma jobb megszervezésére és a trón utódlására is kellett gondolnia. Egyre nyilvánvalóbbá vált előtte, hogy felesége meddő, úgyhogy törvénytelen fiát, Corvin Jánost kell előkészítenie az utódlásra. 1485–86-ban fogadtatta el Mátyás az országgyűléssel az új törvénykönyvet, mely aztán 1488-ban Lipcsében nyomtatásban is megjelent. Különösen fontosak az ún. nádori cikkelyek, amelyek előírják, hogy törvényes utód hiányában a királyválasztásnál először a nádor szavaz, s a kiskorú király törvényes gyámja a nádor lesz, aki egyben a főkapitányi tisztséget is betöltheti. A nádor a király távollétében az ország kormányzója. Ugyancsak ekkor fogadták el az új magán- és büntetőjogi törvénykönyvet, a Decretum Maiust, mely összegyűjtötte az előző királyok ide vonatkozó rendeleteit és a bírósági gyakorlat szabályait. Ez szabályozza a vármegye autonómiáját is. Leglényegesebb előírása, hogy az eddigi szokásjog helyére az írott jogot helyezi.

Szülővárosáról sem feledkezik meg a király. 1481. augusztus 24-én kelt rendeletével kivette Kolozsvárt a beszercei bíró hatásköréből és egyenesen a szebeni bíróságot tette illetékkessé a megfellebbezett ügyek elbírálásában. Úgy látszik, hogy Szilágyi Mihály 1458 januári rendelete a városi önkormányzat megszervezésére nem volt elég hatásos, úgyhogy 1486. május 18-án Mátyás elrendeli: ezután a bíró és az esküdt polgárok megválasztásánál Kolozsvárt is Buda város szokásait és törvényeit kövessék. Így remélte a király, hogy a szászok és magyarok közti vitáknak véget vethet. Az ekkori szabályok részben 1848-ig fennállottak. Ebben az időben Mátyás maradandó módon is ki akarja fejezni háláját szülővárosa iránt, s elhatározza, hogy oda egy ferences minorita templomot és zárdát építtet. 1486. november 9-én Szabó Ambrus bíró és a városi tanács kijelöli azt a Farkas utcai telket, ahova a ferencesek építkézhetnek. 1487. szeptember 5-én a király Bécsújhelyen kelt levelében megparancsolja a város elöljáróinak, hogy segítsék a ferenceseket a templom- és zárdáépítésben. 1490. január 18-án pedig a Farkas utcai megkezdett építkezés folytatását Tarcsai Márton kamarai ispánra bízta, aki a küldött János barátot és társait a király jóvedelme rovására támogassa. Így épül fel Kolozsvár egyik legimpozánsabb, ma is álló gótikus temploma, a rendház idővel elpusztult.

1487 táján kezd a király betegeskedni. A sok hús- és borfogyasztás eredményeként kösvény gyötri, egyre nehezebben tud mozogni. A következő évben a Bécs melletti Badenben kezelte magát. Állapota mind jobban előtérbe helyezi a trónutódlás kérdését. Beatrix mindent elkövet, hogy Corvin Jánost esélytelenné tegye az utódlásra, s magának szerezze meg a trónt.

1489-ben Mátyás állapota annyira romlik, hogy nem képes lábra állni, többnyire hordszéken viszik. Buda várát legmegbízhatóbb hívére, Ráskai Balázssra bízta azzal, hogy az majd juttassa Corvin Jánosnak. 1490 januárjában utoljára jár Budán, innen hajóval távozik, s Visegrádon, Esztergomban, Komáromban és Pozsonyban is megáll, mondhatni búcsút vesz itteni rezidenciáitól. Bécsben április 4-én a virágvasárnapi nagymisét a vár udvarán tartatja, hogy ne kelljen a dómba vitesse magát. A mise után visszavonul a palotába, s az ünnepi ebédre várja feleségét, aki a városban hallgat misét. Megéhezve fügét kér, de amit kap, romlottnak találja, ezért feldühödik, szemei elhomályosulnak. A hazatérő királyné hiába kínálja. Hálószobájába viszik a királyt, ahol délután 6 óra tájban a szélhűdés jelei mutatkoznak, eszméletét veszti. Harmadnap, április 6-án reggel hal meg.

A holttestet a bécsi várpalotában ravatalozták fel, majd a dómban gyászmisét tartottak. Aztán a jól szurkozott koporsót fekete posztóval bévont hajóra helyezték, s Budára

szállították, onnan kocsin vitték tovább Székesfehérvárra, ahol a székesegyházban a temetési szertartásra is sor került.

Mátyás király 47 éves korában bekövetkezett halála után mutatkozott meg leginkább hosszú, 32 éves országlásának egyik fő hiányossága: nem tudta eredményeit megszilárdítani s az utódlást biztosítani. Corvin Jánost ugyan előkészítette a trónutódlásra, de törvénytelen származása és Beatrix áskálódása könnyűvé tette ennek félreállítását. Megint jóformán valamennyi környező uralkodó, s a főurak egy része is pályázott a trónra. Kisebb csaták zajlottak. Végül Corvin Jánost lemondatták trónigényéről, s a július 15-i rákosi országgyűlésen Ulászló cseh királyt ültették a magyar trónra, azzal a feltétellel, hogy vegye feleségül az özvegy királynét. Miután Ulászlót Székesfehérváron megkoronázzák Bakócz Tamás győri püspök előtt Ulászló és Beatrix házasságot köt. Az új király azonban Beatrix minden közeledését elutasítja, a királynét Esztergomba száműzve tartja, majd a pápa 1501-ben felbontja a kényszerházasságot. A magyaroknak ellenszenves királyné ezután visszatér Nápolyba, ahol 1508. szeptember 13-án, 55 éves korában hal meg.

Mint a nagy királyok esetében, Mátyásról is rengeteg anekdota, monda született, népmesei hőssé vált. Ezt a folyamatot már két latin nyelvű történetírója, Galeotto Marzio és Antonio Bonfini elindította, s különösen Heltai Gáspár magyar nyelvű krónikája rögzítette, terjesztette a történeteket. Heltai hét mondát is feljegyzett, melyek közül a legismertebb a kolozsvári bíró megbüntetésének története. Ismertebb Mátyás-anekdoták: Nincs rosszabb a sajnál, Mátyás király árpát árul, A király orra, Az okos leány, Egyszer volt Budán kutyavásár, Mátyás király Gömörben, Róka fogta csuka, csuka fogta róka, Mátyás, a hivatalkereső.

A legendás, eszményített király természetesen a szépirodalomban is számos alkotás hőse lett, kezdve a históriás énekektől. Bessenyei György eposzt, Berzsenyi Dániel ódát, Kisfaludy Károly drámákat és balladát, Vörösmarty Mihály elbeszélő költeményt (*Szép Ilonka*), Bajza József, Erdélyi János, Garay János anekdotákon alapuló verset, Jósika Miklós (*A csehek Magyarországon*), Mikszáth Kálmán (*A szelistyei asszonyok*) és Surányi Miklós (*A nápolyi asszony*) regényt írt róla. A legművészebben azonban Arany János idézte meg emlékét balladáiban (*V. László, Mátyás anyja*).

Képzőművészeti megörökítései saját korában kezdődtek: emlékérmeken és pecséten. Két szobor is készült róla, az egyik domborműpár, a királyt és a királynét ábrázolja oldalnézetből, 1480 körül keletkezhettek, egyes feltételezések szerint Giovanni Dalmata munkái; a leghitelesebb ábrázolása Georg von Stein lausitzi kormányzó rendeletére készült 1486 táján, az épülő bautzeni (Budissin) várkapu díszeként. Trónon ábrázolja, angyalok tartják feje felett a koronát, kezében az uralkodói jelvények, lába oroszlánon nyugszik. Dokumentumok bizonyítják, hogy a szobor fejrészét elküldték Budára, s ott a király jelenlétében véglegesítették az arcvonásokat. A 19–20. században sok nagy művésznk (Vizkelety Béla, Liezen-Mayer Sándor, Wagner Sándor, Madarász Viktor, Lotz Károly) festett Mátyást is megörökítő történelmi képet, s két maradandó művészi szobor, a Fadrusz Jánosé Kolozsvárt és a Stóbl Alajosé Budán ragadja meg a király anekdotákból fakadó vonásait.

A Mátyás-kultuszt Kolozsvárt Heltai Gáspár alapozta meg itt kinyomtatott magyar nyelvű krónikájával, melyben egy külön fejezetet szentel a nagy király dicséretének, s ebben máris idealizálja, szinte mesebeli hőssé emeli a város szülöttét. Így indul a fejezet:

„Az Mátyás király szép termetű férfiú vala, sem igen kicsin, sem igen nagy. A közép termetséget valamennyire meghaladta vala, szép és nemes tekintetű, mutatván akaratos, bátor szívet. Veres orcájú vala, szép sárga hajú. Szépen ékesítik vala orcáját mind szöméldeki, melyek szélesek valának, és gyors, feketére hajlandó szömei és az ő mindenképpen illő orra. Szabad és egyenes tekintetű vala, és oroszláni módra az eltekintésbe semmit nem pillant vala a szömével. Az eltekintésben kegyességet mutat vala. Akire kedig félszömmel néz vala, az nyilván nagy haragnak jele lőn. Majd hosszú vala a nyaka és az álla, és majd széles vala a

szája. Szép illendő feje vala: sem felette igen nagy, sem igen kicsin. Az homloka majd széles vala. Szépen illenek vala egybe minden tagjai, szép gömbeleg karjai valának és hosszú kezei. Széles vala mind háta, mind mellye. Szép lábai valának, az lovon való járásra alkalmasok. És mindenképpen szép teste vala, fejr-veres színű, mint a Nagy Sándor felől írnak”.

Mátyás kolozsvári születését leginkább fennálló szülőháza tudatosította a városlakókban – mint arra Heltai is utalt. A király Kolozsvárt járva 1467-ben a ház akkori tulajdonosát és leszármazottait mentesítette a ház és tartozékai adójától: „A királyi méltósághoz illő dolog születése házát és helyét kegyadományokkal és kiváltságokkal ellátni. Mi is azért némelyek közbenjárására Kolb István kolozsvári polgár érdekében tekintetbe vévén az ő apósa, néhai Méhffi Jakab hűséges szolgálatait, az ő érdemeiért amazt megjutalmazni akarván, azt a kőházat, mely a kolozsvári Óvárban, az új várossal szemben áll, melytől keletre egy utca van melyen a Boldogságos Szűz óvári kolostorához járnak, nyugatra pedig szomszédja Veres Antal háza, és amely házban jelenleg Kolb István lakik, minden tartozékaival, úm. szőlőkkel, szántóföldekkel, rétekkel minden adófizetéstől és közteherviseléstől mentessé tesszük; úgyszintén magát Kolb Istvánt, feleségét, Orsolya asszonyt és Margitot, a Méhffi Jakab leányait és minden ivadékait felmentjük minden adótól a ház tartozékai után.” (Szádeczky Lajos fordítása.)

Az oklevél pontosan meghatározza a ház helyét, s rámutat, hogy a király születése idején Méhffi Jakab volt a tulajdonos. Neki két lánya született, Orsolya és Margit. A kiváltságlevél keletkezésekor Orsolya Kolb István felesége volt, így Kolb lett az elsődleges kedvezményezett. A ház az 1640-es évekig a család kezén maradt, akkor eladták. Az új tulajdonos, Kovács Gáspár városi tanácsos, egy ideig főbíró, tulajdonképpen nem élvezhette az adómentességet, de hogy ezt megtartsa, II. Rákóczi György erdélyi fejedelemhez fordult, aki 1649. december 12-i oklevelével a kiváltságot most már a házhoz kötötte, s minden ezutáni tulajdonost mentesített az adózás alól. A kiváltságot utóbb, már a Habsburg-fennhatóság idején, Lipót császár 1692. szeptember 22-i parancslevele is megerősíti, ennek betartására 1716-ban a Főkormánysház újból figyelmezteti a városi tanácsot.

A HÁZ FŐHOMLOKZATA 1853 ELŐTT. KLIMKOVICS FERENC
RAJZA NYOMÁN KÉSZÜLT METSZET

A város vezetőségének ez a mentesség sehogy sem volt ínyére, s amikor Kovács ükunokája, Joó Borbála áruba bocsátja a szülőházat, előjogával élve megvásárolja az ingatlant. Ennek 1730 körül kellett történnie, mert az 1734-es városleírás már így ír róla: „A déli részen, éppen szemben a déli kapuval, áll az a ház, mely hajdani fenséges Korvin Mátyás király születéséről híres, amint ezt az épület régisége is egész biztosra elárulja; nagy kiváltságokat élvezett; ma a városi tanács fennhatósága alatt áll.” 1746-ban a város előljárósága tanúkihallgatást rendel el a házzal kapcsolatban, 24-en mondják el, mit tudnak a ház történetéről, korábbi tulajdonosairól, kiváltságairól.

A patinás épületben a város 1769-ben kórházat szeretne berendezni, végül katonai beszállásolási hely lesz, az 1830-as években transzportház, a városon átszállított foglyok

szálláshelye. 1868 szeptemberében, mikor a Magyar Történelmi Társulat Kolozsvárt tartja „első vidéki” gyűlését, a megalakított régészeti bizottság felkeresi a nevezetes épületeket, így e házat is, s figyelmeztet megóvására. Másfél évvel később, Jakab Elek Kolozsvár történetében leírja az akkori katonai laktanya siralmas állapotát. Falai ki- s bedűlnek, emeletét vassínek tartják össze, folyosói, udvara elhanyagolt. Kapuja mellett bódé az őrt álló katona részére. Kapuján már nyoma sincs a hollós jelvénynek. 1879-ben aztán Szabó Károly történettudós a városi levéltárban ráakad Mátyás kiváltságlevelének egy 1648-as hitelesített másolatára, valamint Rákóczi 1649-es megerősítő okiratára is, s ezeket a következő évben közzéteszi. Ennek hatására születik meg Haller Károly jogászprofesszor, a későbbi polgármester 1880 júniusában a város törvényhatósági bizottságához benyújtott javaslata: jelöljék meg emléktáblával a szülőházat. Öttagú bizottságot neveznek ki e célból, de az ügy alig halad. Pedig 1881 nyarán arról is határoznak, hogy a házat stílszerűen renoválni kellene, s valamilyen kulturális intézmény, múzeum céljaira hasznosítani. 1882-től előtérbe kerül a Mátyás-szobor felállításának ügye, a szülőházzal csak ennek kapcsán esik szó.

Ferenc József király 1887-es kolozsvári látogatása és adománya az emléktáblára hozza ismét a figyelem középpontjába a Mátyás-szülőházat: két évvel később, 1889. szeptember 2-án tartják a Pákei Lajos tervei szerint Zala György megmintázta emléktábla leleplezését. Rajta Hegedüs István klasszika-filológus professzor e sorai olvashatók:

EBBEN A HÁZBAN SZÜLETETT 1443 MÁRCZ. 27én
MÁTYÁS
AZ IGAZSÁGOS
 HUNYADI JÁNOS ÉS SZILÁGYI ERZSÉBET FIA.
 SZÜLŐHÁZÁT A NAGY KIRÁLY KEGYELETBŐL
 MINDEN TEHER ALÓL FÖLMENTETTE
 II. RÁKÓCZI GYÖRGY ERDÉLYI FEJEDELEM
 E HÁZ KIVÁLTSÁGÁT MEGERŐSÍTETTE
 I. FERENCZ JÓZSEF APOSTOLI KIRÁLYUNK
 1887 SZEPT. 23án LÁTOGATÁSÁVAL MEGTISZTELTE
 ÉS KEGYES ADOMÁNNYAL GONDOSKODOTT
 HOGY ÖRÖK EMLÉKEZETÜL MEGJELÖLTESSÉK.
 A KEGYELET ÉS TISZTELET HIRDETŐJE
 EZ AZ EMLÉKTÁBLA MELYET LEGNAGYOBB FIÁNAK
 SZÜLŐHÁZÁRA TÉTETETT A TULAJDONOS
 KOLOZSVÁR SZABAD KIRÁLYI VÁROSA
 MDCCCLXXXVIII.

(Ma a születés időpontját február 23-ra teszik, a záró dátum utáni évben történt a leleplezés!)

Az ünnepségre már az egész ország felfigyelt, hiszen megjelent Szapáry Gyula földművelésügyi miniszter, Jókai Mór és Orbán Balázs. Az írófejedelem ez alkalomra írt ódáját (*Korvin Mátyás király*) maga szavalta el. Az ünnepi beszédet Hegedüs Sándor országgyűlési képviselő mondta, tőle vette át a táblát Albach Géza polgármester. Akkor változtatták a házhoz vezető utca nevét is „Mátyás király”-ra. A leleplezési ünnepséget kétszáz fős bankett, este pedig színházi díszelőadás követte.

Hanem a ház állapotán a tábla elhelyezése nem sokat segített. A millennium évének kellett eljőnnie, hogy újra rá figyeljenek. A városi törvényhatóság 1896. május 17-i díszközgyűlésén határozatban mondják ki, hogy megjavíttatják a Mátyás-szülőházat s valamely közművelődési célra fordítják. A katonaság még az évben ki is költözik belőle. De falai annyira dűledezők, hogy az utca felől oszlopokkal kell őket megtámasztani. Csak az évtized végére gyűl össze elég pénz, hogy a fővárosi Gyalus László építész tervei szerint nekifogjanak a restaurálásnak. Az akkor divatos eklektika szellemében, mázas cseréppel fedve újítták meg a házat. A városi tanács 1899-es határozatával az épületet az Erdélyi Kárpát

Egyesület rendelkezésére bocsátja, hogy néprajzi múzeumot létesítsen benne. A múzeum megnyitására 1902. október 12-én kerül sor Fadrusz János Mátyás-szobrának leleplezését követően. Az idővel több mint 7000 darabra felszaporodott néprajzi-turisztikai-balneológiai gyűjtemény mellett kiállították a Mátyás-szoborra kiírt pályázat mintapéldányait is. A ház újabb, 1942–43-as, Kós Károly tervei szerint történt renoválásakor kapja mai puritán, korhű külsejét.

Kolozsvár másik, újabb keletű emlékeztetője a nagy királyra Fadrusz János Mátyás-szobra. Kolozsvár város törvényhatósága 1882. július 21-i közgyűlésén Nagy Lajos költő, unitárius lelkész és tanár indítványozta, hogy állítsanak szobrot Mátyásnak. Szász Domokos református püspök támogatásával határozat is született erről, s országos gyűjtést hirdettek. 1887. januárjában a városi közgyűlés újjáalakítja a szoborbizottságot, mely újabb országos közadakozásra szólít fel. 1893-ra elegendő a pénz a pályázat kiírására. A millenniumra akarják felállítani a szobrot. Az 1894. április 30-i határidőre hét munka érkezik be, a zsűri egyöntetűen Fadrusz János alkotását találja a legjobbnak. A város szerződést köt a művésszel. A millenniumkor, 1896. szeptember 30-án csak az ünnepélyes alapkövetételre kerül sor, a teljes szobor országos üneppé emelkedő leleplezését 1902. október 12-én tartják. A császárkirályt képviselő József Ágost főherceg és Széll Kálmán miniszterelnök beszéde után hull le a lepel. Az ünnepségre külön vonattal érkeznek a vendégek a fővárosból. Köztük van Apponyi Alberttől és Bánffy Dezsőtől kezdve Jókai Morig minden jelentős személyiség. Méltán ünneplik Fadruszt is, akinek ez a legjobb munkája. A szobor Pákei Lajos tervezte magas bátyaszerű talapzaton a lován győztesen bevonuló, seregszemlét tartó magabiztos uralkodót ábrázolja. A fenséges hatást fokozza a négy hódoló vitéz, akiket a hagyomány Magyar Balázs, Kinizsi Pál, Szapolyai János, Báthory István korabeli törökverő hadvezérekkel azonosított. A szobor utóbb Kolozsvár egyik jelképévé vált. 2010-ben került sor teljes restaurálására.

Gaal György